

**„Chestiunea Dunării”
în contextul redeschiderii Problemei Orientale
(1876-1878)**

Drd. Alexandru Boboc-Cojocaru
Facultatea de Istorie,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași;
e-mail : alex78iasi@yahoo.com

The „Danube Question” in the context of reopening the „Eastern Question” (1876–1878)

Abstract

After the conclusion of the Russian-Romanian-Turkish conflict (1877-1878), the preliminary peace of San Stefano, discussed and signed on 19 February / 3 March 1878, exclusively between Russia and Turkey, also included provisions on the Danube Question (Articles 12, 13 and 19).

As we know, after retaking the three southern districts of Bessarabia, who were given to Moldavia by the Treaty of Paris in 1856, stipulation entered into the Peace Treaty of San Stefano and subsequently sanctioned by the Great Powers at the Congress of Berlin (1878), Russia has reach Danube line again.

Thus, as was expected, the European powers, alarmed by increasing Russian influence in the Balkans, will determine convening an international forum – Congress of Berlin –, to stop this phenomenon and to change the terms of San Stefano Peace Treaty.

Congress of Berlin (1878) not only ended the rivalry between Russia and Austro-Hungary about Danube navigation problem, but, on the contrary, this issue became more sharp and strong. Reaching again the Danube line, Tsarist Russia sought to maintain its strength, not to diminish her. Habsburg monarchy, although had gain a diplomatic victory in Congress of Berlin, however incomplete, consider to strengthen and expand its position on the Danube at the expense of Russia. Consequently, seeking absolute control over river navigation between Iron Gate and Galati, segment who was under the European Commission of the Danube (ECD) authority, Austro-Hungary, promoting subtle

diplomacy, campaigned openly for strengthening and expanding jurisdiction of this international body. As subsequent events will prove, Vienna efforts to secure a dominant position on the Lower Danube met with Romania opposition, while trying to neutralize through ECD the consequences of Russia's resurgence on the northern shore of Danube, between Prut mouth and Black Sea, encountered, as expected, the opposition of St. Petersburg, who was seeking to limit the ECD authority.

Rezumat

După încheierea conflictului ruso-româno-turc (1877-1878), în preliminariile păcii de la San Stefano, discutate și semnate la 19 februarie/ 3 martie 1878 în exclusivitate de Rusia și Turcia, au fost incluse și prevederi referitoare la cheștiunea Dunării (articolele 12, 13 și 19).

După cum se cunoaște, în urma reluării celor trei județe din sudul Basarabiei, date Moldovei prin Tratatul de la Paris din 1856, stipulație înscrisă în Tratatul de Pace de la San Stefano și sancționată ulterior de Marile Puteri la Congresul de la Berlin, Rusia a redevenit iarăși stat riveran Dunării.

Așadar, după cum era de prevăzut, puterile europene, alarmate de creșterea influenței Rusiei în Balcani, vor determina convocarea unui for internațional – Congresul de la Berlin –, în vederea stopării acestui fenomen și a modificării clauzelor păcii de la San Stefano.

Congresul de la Berlin (1878) nu numai că nu a pus capăt rivalității ruso-austro-ungare în problema navigației danubiene, ci, din contră, a ascuțit-o și mai tare. Devenit stat riveran, Rusia țaristă înțelegea să-și mențină poziția dobândită, nicidecum să o diminueze. Monarhia habsburgică, deși dobândise la Berlin o victorie diplomatică, o considera totuși incompletă spre a-și consolida și extinde poziția în detrimentul celei ocupate de Rusia. În consecință, urmărind să obțină controlul absolut și incontestabil al navigației fluviale pe segmentul cuprins între Porțile de Fier și Galați, aflat sub autoritatea Comisiei Europene a Dunării (C.E.D.), coroana bicefală, promovând o diplomatie subtilă, a militat pe față pentru întărirea și extinderea competenței acestui organism internațional. După cum evenimentele ulterioare o vor dovedi, eforturile Vienei de a-și asigura o poziție dominantă la Dunărea de Jos s-au lovit de opoziția României, în timp ce încercarea ei de a neutraliza, prin intermediul C.E.D., consecințele reparației Rusiei pe malul nordic al Dunării, pe porțiunea cuprinsă între vărsarea Prutului și Marea Neagră, a întâmpinat, cum era de așteptat, opoziția St. Petersburgului, care urmărirea scopul invers, de limitare a autorității C.E.D.

Keywords: Danube Question, Austro-Hungary, Congress of Berlin, Russia, Romania

Cuvinte cheie: Cheștiunea Dunării, Austro-Ungaria, Congresul de la Berlin, Rusia, România

După încheierea conflictului ruso-româno-turc (1877-1878), în preliminariile păcii de la San Stefano, discutate și semnate la 19 februarie/3 martie 1878 în exclusivitate de Rusia și Turcia, au fost incluse și prevederi referitoare la chestiunea Dunării (articolele 12, 13 și 19)¹.

Astfel, în conformitate cu conținutul articolelor 12 și 13 din Tratatul de la San Stefano, Turcia era obligată să dărâme fortificațiile de pe malul drept al Dunării și i se interzicea introducerea flotei de război în apele teritoriale ale României, Bulgariei și Serbiei. Tot în articolul 12 se mai stipula clauza potrivit căreia obligațiile și prerogativele Comisiei Europene a Dunării rămâneau intacte. Mai mult, în articolul următor (13) se preciza obligația Turciei de a plăti unele despăgubiri Comisiei Europene a Dunării și armatorilor care au avut de suferit de pe urma conflictului și de a restabili navigația pe brațul Sulina. Așadar, după cum observa Mihail Kogălniceanu „pacea de la San Stefano alterează prevederile din 1856 asupra Comisiei permanente a Dunării, regimul fixat prin articolul 17 din Tratatul de la Paris este înlăturat”².

După cum se cunoaște, în urma reluării celor trei județe din sudul Basarabiei, date Moldovei prin Tratatul de la Paris din 1856, stipulație înscrisă în Tratatul de Pace de la San Stefano și sancționată ulterior de Marile Puteri la Congresul de la Berlin, Rusia a redevenit iarăși stat riveran Dunării.

Așadar, după cum era de prevăzut, puterile europene, alarmate de creșterea influenței Rusiei în Balcani, vor determina convocarea unui for internațional – Congresul de la Berlin –, în vederea stopării acestui fenomen și a modificării clauzelor păcii de la San Stefano.

Caracterizând în mod sintetic Congresul de la Berlin, istoricul Șerban Rădulescu-Zoner afirma: „Convocat în vederea revizuirii păcii de la San Stefano, cu scopul asigurării intereselor Marii Britanii și Austro-Ungariei, în contextul apariției unor modificări ale raportului de forțe din sud-estul Europei în favoarea Rusiei, consecință a evenimentelor militare din anii 1877-1878, amintitul congres din capitala Germaniei, luând în considerare numai parțial dreptul la autodeterminare a națiunilor din Balcani, a conturat în schimb focarele unor tensiuni și ciocniri prin crearea problemei bosniace și a celei macedonene”³.

¹ *Documente privind istoria României (D.I.R.), Războiul pentru independență*, Edit. Academiei Populare Române, București, 1954, vol. IX, p. 360-370.

² Arhivele Naționale, fond *Casa Regală, Carol I*, dosar nr. 17/1887, fila 76. Nota lui Mihail Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Străine, trimisă agentului diplomatic al României la Viena.

³ Șerban Rădulescu-Zoner, *Dunărea, Marea Neagră și Puterile Centrale 1878-1898*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 10.

Așadar, principalele inițiatore ale congresului, direct amenințate prin penetrarea Rusiei în Balcani și la Dunăre, au fost Anglia și Austro-Ungaria. Țara gazdă, Germania cancelarului Bismarck, a căutat să accentueze rivalitatea anglo-rusă și să obțină un maximum de profit de pe urma acesteia.

După cum se cunoaște, Congresul de la Berlin a fost precedat de aranjamentele anglo-rus (30 mai 1878), anglo-turc (4 iunie 1878) și anglo-austro-ungar (6 iunie 1878), în care, în linii generale, s-a căzut la un oarecare acord – care nu a exclus ulterior discuții aprinse, reanalizări și reorientări – în problemele principale: stoparea penetrației ruse în Asia, reducerea influenței ruse în sudul Dunării, Marea Neagră și navigația în strâmtoarele Dunării.

La propunerea contelui Andrassy, Marea Britanie s-a angajat, alături de Austro-Ungaria, la 6 iunie, să se opună unei eventuale extinderi a dominației țariste asupra Dobrogei, pentru a se evita stabilirea unei legături directe între Rusia și Bulgaria⁴.

Prin urmare este evident că, „deși în textul acordului austro-britanic problema Dunării nu figurează, ea a făcut totuși parte integrantă din înțelegerea intervenită între Viena și Londra”⁵.

Pe tot parcursul perioadei cuprinse între 1878 și 1883 Austro-Ungaria s-a dovedit a fi o adversară redutabilă și constantă atât a României, cât și a celorlalte state riverane vecine (Serbia și principatul autonom Bulgaria). În urma evenimentelor din anii 1876-1878, în contextul redeschiderii „Problemei Orientale”, diplomația de la Ballplatz și-a modificat parțial atitudinea față de cea inițială, adoptată după Congresul de la Paris (1856), deși obiectivele politicii vieneze nu suferiseră schimbări considerabile, rămânând în linii generale aceleași: sustragerea navigației de pe cursul superior al fluviului unui control internațional și asigurarea, dacă nu a unui monopol, cel puțin a unei poziții dominante pentru Austro-Ungaria în ceea ce privește traficul comercial la Dunărea de Jos. În consecință, diplomația austro-ungară a renunțat la încercările din trecut de a împiedica libera circulație pe fluviu, în amonte de Galați, a vaselor ce nu aparțineau statelor danubiene, devenind în schimb susținătoarea prelungirii fără termen a Comisiei Europene, în sarcina căreia ar fi trebuit să cadă, conform opticii sale, reglementarea și controlul navigației pe amintita porțiune a Dunării⁶. Concomitent, guvernul de la Viena a urmărit obținerea monopolului lucrărilor de la Porțile de Fier, fapt care ar fi determinat excluderea

⁴ W.N. Medlicott, *The Congress of Berlin and After. A Diplomatic History of the Near Eastern Settlement, 1878-1880*, London, 1938, p. 26

⁵ Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 17.

⁶ H. Hajnal, *Le droit du Danube international*, La Haye, 1929, p. 129-130.

participării de drept la acestea a statelor riverane, România și Serbia, în conformitate cu conținutul Tratatului de la Londra din 13 martie 1871⁷.

Această orientare a fost concretizată, la 27 aprilie 1878, într-un program complex, sintetizat în patru puncte, care a reprezentat baza viitorului acord anglo-austro-ungar. Diplomația austro-ungară va pretinde în primul rând neutralitatea cursului Dunării, dar numai în aval de Porțile de Fier, navigația pe partea superioară a fluviului rămânând astfel în afara oricărei reglementări internaționale, fapt care ducea în mod inevitabil la „desființarea hotărârii Tratatului de la Paris”⁸. Regimul de neutralizare preconizat includea dărâmarea fortificațiilor de pe ambele maluri ale fluviului și din toate insulele de pe cursul inferior al Dunării. În al doilea punct al programului se prevedea prelungirea *sine die* a activității Comisiei Europene a Dunării (C.E.D.), care se bucura de o deplină independență față de autoritățile statului român, pe teritoriul căruia se găsea delta fluviului. Punctul al treilea conținea un preconizat control al navigației fluviale, care s-ar fi efectuat, pe baza unui regulament identic cu cel valabil pentru Dunărea maritimă, de către Comisia Europeană, prin intermediul unui comisar delegat, prevăzându-se totodată scutirea traficului de mărfuri pe apă între Porțile de Fier și Galați de orice taxă⁹. În sfârșit, în ultimul punct se stipula dreptul exclusiv al monarhiei habsburgice de a executa lucrările de la Porțile de Fier, în vederea facilitării navigației. După cum demonstrează juristul H. Hajnal, guvernul austriac a urmărit să îndepărteze România de la o posibilă participare la efectuarea acestor lucrări: „Guvernul sârb nu ar fi ridicat cu siguranță obstacole în calea proiectatelor realizări, dar existau temeri ca România să adopte o atitudine dilatorie datorită concurenței dintre căile ferate române și compania de navigație austriacă, care ar fi beneficiat de îndepărtarea obstacolelor de la Porțile de Fier”¹⁰.

În cadrul ședinței din 25 aprilie 1878 a Consiliului ministerial pentru afacerile comune ale Austro-Ungariei, care a precedat alcătuirea sus-citatului program, s-a conturat ideea creării unei comisii de control la Dunărea de Jos, formată din reprezentanții României, Serbiei și Bulgariei, președinția permanentă aparținând Austro-Ungariei. Autorul acestei idei era baronul Chlumecky, ministrul comerțului, care a încercat să justifice așa-zisul drept al monarhiei habsburgice de a face parte din comisia statelor riverane, pe

⁷ D.A. Sturdza, *Recueil de documents relatifs a la liberte de navigation du Danube*, Berlin, 1904, p. 108-109.

⁸ C.I. Băicoianu, *Dunărea. Privire istorică, economică și politică*, Edit. „Eminescu”. Institut de Arte Grafice, București, 1915, p. 71.

⁹ H. Hajnal, *op. cit.*, p. 131.

¹⁰ *Ibidem*, p. 132.

care o propunea drept organ de control în locul unui delegat al Comisiei Europene a Dunării, invocând interesele majore ale Austro-Ungariei în executarea lucrărilor de la Porțile de Fier¹¹. Propunerea creării comisiei de control a statelor riverane a fost însă respinsă de Consiliul de miniștri deoarece argumentarea nu avea un fundament juridic. Cu toate acestea, în timpul și după încheierea lucrărilor Congresului de la Berlin, diplomația vieneză va repune pe tapet această teză¹².

Poziția Austro-Ungariei va rămâne neschimbată până la Conferința și Tratatul de la Londra din martie 1883, pricinuind multe neazuri tânărului stat român independent.

Sintetizând în linii generale opera Congresului de la Berlin, putem afirma că el a reprezentat arena confruntării celor două puteri rivale: Rusia și Marea Britanie, aceasta din urmă doritoare a modifica prevederile Tratatului de la San Stefano și de a stopa înaintarea rusă spre Constantinopol și consolidarea influenței acesteia în Balcani prin crearea unei „Bulgarii mari”, cât mai aproape de capitala Imperiului Otoman. În consecință, cele două probleme esențiale care au suscitât vii și aprinse dezbateri au fost Marea Neagră și regimul juridic al Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele și trasarea frontierelor statului bulgar. Referitor la prima chestiune, delegația britanică, compusă din premierul Disraeli și șeful diplomației engleze, lordul Salisbury, ținând cont de modificările teritoriale apărute în jurul Pontului Euxin, a încercat să obțină din partea sultanului Abdul Hamid dreptul de trecere a flotei sale de război prin Strâmtoare. În ceea ce privește a doua mare problemă, Foreign Office-ul a făcut tot ce i-a stat în putință spre a împinge zona de influență a Rusiei cât mai la nord de Constantinopol¹³. De altfel, după cum remarca istoricul român Șerban Rădulescu-Zoner, „toate negocierile au fost duse sub semnul amenințării Constantinopolului dinspre uscat de către trupele ruse și dinspre mare de către flota britanică”¹⁴. Am schițat aceste două probleme deoarece, atât ca situate geografică, cât și în plan juridic și politico-diplomatic, Marea Neagră și Balcanii au o legătură intrinsecă cu Dunărea. Merită evidențiată aici și inițiativa șefului delegației britanice, lordul Beaconsfield, de a lega, în mod firesc și legitim, chestiunea Dunării de aceea a retrocedării celor trei județe din sudul Basarabiei Rusiei țariste, act prin care această putere devenea stat riveran. Inițiativa a fost

¹¹ *Ibidem*, p. 133.

¹² Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 120.

¹³ W.N. Medlicott, *op. cit.*, p. 101-110, 116-118.

¹⁴ Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 22.

respinsă, lovindu-se de împotrivirea cancelarului Bismarck, care a făcut jocul Sankt Petersburgului, spre a ascuți și mai mult rivalitatea anglo-rusă¹⁵.

Problema dunăreană a fost luată în discuție de plenipotențiarul Marilor Puteri în ședința din 2 iulie, când au fost audiați și reprezentanții României, ministrul afacerilor străine, Mihail Kogălniceanu, și premierul Ion C. Brătianu. Luând cuvântul, ministrul român de externe, referindu-se la importanța covârșitoare a Dunării în procesul de dezvoltare a statului român, a cerut, de la tribuna congresului, ca gurile fluviului să aparțină în continuare adevăratului lor posesor, poporul român, dând în același timp asigurări că România „nu are altă ambițiune decât aceea de a fi păzitoare credincioasă a libertății Dunării la gurile ei și totodată de a se putea opri asupra îmbunătățirii instituțiilor și la dezvoltarea mijloacelor ei materiale”¹⁶. Cuvântarea sa a fost urmată de cea a primului ministru Brătianu, după care, conform procedurii stabilite, delegația română a părăsit sala, lăsându-i pe reprezentanții Marilor Puteri să delibereze.

După examinarea articolelor 12 și 13 din Tratatul de la San Stefano, plenipotențiarul Austro-Ungariei, baronul Haymerle, a prezentat punctul de vedere al guvernului său concretizat în următoarele propuneri: libertatea navigației pe Dunăre; neutralizarea fluviului în porțiunea cuprinsă între Porțile de Fier și vărsarea lui în marea Neagră, inclusiv a insulelor situate pe acest parcurs și la gurile sale (Insula Șerpilor); distrugerea fortificațiilor existente; interzicerea navigării vaselor de război pe această parte a fluviului, cu excepția bastimentelor ușoare destinate poliției fluviale și serviciului vâmlor; menținerea Comisiei Europene a Dunării cu toate drepturile și prerogativele de care dispunea mai înainte și completarea membrilor ei cu delegatul României¹⁷.

În același timp, Austro-Ungaria propunea ca C.E.D. să fie independentă față de statul pe teritoriul căruia se afla Delta Dunării – România deci –, să aibă simboluri și însemne proprii pe bastimentele și stabilimentele sale, să beneficieze de dreptul de a-și numi și plăti singură funcționarii¹⁸.

Referitor la porțiunea de fluviu cuprinsă între Turnu Severin și Galați, se propunea ca regulamentele de navigație și poliție fluvială să fie conforme

¹⁵ *Documents diplomatiques. Affaires d'Orient. Congrès de Berlin, 1878, protocole nr. 9, séance du 29 Juin 1878*, p. 157-160.

¹⁶ Arhivele Naționale, *fond Casa Regală, Carol I*, dosar nr. 38/1888, filele 8-9. Discursul lui Mihail Kogălniceanu la Congresul de la Berlin.

¹⁷ *Documents diplomatiques. Affaires d'Orient. Congrès de Berlin, 1878, protocoles nr. 11, séance du 2 Juillet 1878*, p. 178-179.

¹⁸ *Ibidem*.

cu cele care au fost sau vor fi elaborate de Comisia Europeană pentru porțiunea fluviului din jos de Galați, executarea lucrărilor de la Porțile de Fier urmând a fi încredințată Austro-Ungariei, căreia statele riverane trebuiau să îi acorde toate facilitățile solicitate. Dispozițiile articolului 6 din Tratatul de la Londra din 1871, cu privire la dreptul de a percepe taxe destinate a acoperi cheltuielile lucrărilor, erau menținute în favoarea Austro-Ungariei¹⁹.

Era cât se poate de clar că propunerile austro-ungare, dezvoltare a programului în patru puncte elaborat la 27 aprilie 1878, încalcă suveranitatea statelor riverane, mai ales a României. Astfel, neutralizarea Dunării era prevăzută în exclusivitate pe porțiunea cuprinsă între Turnu Severin și Galați, nu și în zona superioară a fluviului care străbătea teritoriul Austriei. De asemenea, României i se interzicea în mod indirect să aibă o flotă militară proprie, de apărare, pe Dunăre. Posibilitatea oferită navelor de război ale Marilor Puteri de a circula nestingerite în apele teritoriale românești până la Galați, fără consimțământul guvernului de la București, reprezenta nici mai mult nici mai puțin decât un amestec flagrant în afacerile interne ale României. „Propunerile Austro-Ungariei – arată istoricii Iulian Cârțână și Ilie Seftiuc – echivalau cu una din cele mai grave atingeri aduse suveranității României și ele vor da naștere unor lungi și permanente conflicte între Comisia Europeană și România”²⁰.

Reprezentantul Angliei la negocierile de la Berlin, lordul Salisbury, a lăsat să se înțeleagă că propunerile constituie de la bun început o legislație complet nouă, care avea menirea să modifice structural statutul internațional în vigoare. Delegatul rus, contele Piotr Șuvalov, și-a manifestat nedumerirea cu privire la neutralizarea Dunării în aval de Porțile de Fier, propunere pe care a combătut-o și a respins-o²¹.

Cancelarul german, eminența cenușie a congresului, a sprijinit nuanțat punctul de vedere rus, arătând că menirea reuniunii internaționale nu este aceea de a stabili un nou regim al Dunării, ci numai de a cenzura Tratatul de la San Stefano²². Prin atitudinea sa, Bismarck urmărea să preîntâmpine eventuale conflicte ruso-austro-ungar sau anglo-rus. Împingând așadar întreaga discuție spre formulări ambigue, cu caracter general, și evitând astfel detaliile, cancelarul german a respins programul austro-ungar, acceptând numai la insistențele lordului Salisbury să fie luate în discuție „mai

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Iulian Cârțână, Ilie Seftiuc, *Dunărea în istoria poporului român*, Edit. Științifică, București, 1972, p. 61.

²¹ *Congres de Berlin, protocoale nr. 11*.

²² *Ibidem*.

multe principii mari, care ar putea fi extrase din proiectul înfățișat de plenipotențiarilor austrieci”²³.

Rămasă în suspensie, chestiunea danubiană va fi dezbătută două zile mai târziu, în ședința din 4 iulie. Riposta a aparținut plenipotențiarilor ruși, care au opus principiului neutralizării Dunării în aval de Porțile de Fier pe acela al libertății de navigație pe întreg cursul fluviului²⁴. Propunerea plenipotențiarilor ruși avea drept bază juridică actul final al Congresului de la Viena (1815) și stipulațiile tratatelor de la Paris (1856) și Londra (1871). Au reușit prin aceste argumente ca neutralizarea să fie respinsă, însă au eșuat în încercarea de a para eforturile Vienei de a exclude traficul de pe cursul superior al Dunării unei reglementări internaționale²⁵. Alte prevederi cuprinse în programul rusesc mai erau: dărâmarea fortificațiilor de pe malurile fluviului de la Porțile de Fier până la vărsare; interzicerea circulației vaselor de război, cu excepția celor însărcinate cu paza și serviciul vâmlor; staționarea Marilor Puteri să poată circula de la gurile Dunării până la Galați; menținerea Comisiei Europene a Dunării cu toate funcțiile ei; rămânerea în vigoare a tuturor convențiilor internaționale care garantau drepturile și prerogativele comisiei; actul public din 2 noiembrie 1856 relativ la organizarea ei urma a fi revăzut și modificat în raport cu noile schimbări. Sarcina acestei operații îi revenea unei comisii speciale în care intrau riveranii Dunării și ale cărei propuneri de modificare trebuiau să fie sancționate de statele semnatare²⁶.

Contrapropunerile rusești modificau substanțial propunerile austro-ungare. Cum era și firesc, discuțiile au fost aprinse. În final s-a hotărât ca delegații Rusiei și Austro-Ungariei, împreună cu cei ai Franței, să alcătuiască și să prezinte congresului un text comun, de compromis între aceste opinii divergente²⁷. Acest text, cuprinzând programul inițial, în patru puncte, al Austro-Ungariei, la care s-au adăugat două amendamente ale Rusiei, a fost în cele din urmă aprobat, reprezentând conținutul articolelor 52-57 ale Tratatului de la Berlin, care a pecetluit activitatea plenipotențiarilor Marilor Puteri din capitala Germaniei, desfășurată timp de o lună de zile²⁸.

Așadar, în conformitate cu textul acestui document, era menținută formula libertății navigației pe Dunăre, statuată în articolul 52 a fi de interes european, hotărându-se în același timp, în vederea garantării acestui

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, protocoale nr. 12, seance du 4 Juillet 1878.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ D.I.R., *Războiul de Independență*, vol. IX, p. 370-385. Tratatul de pace de la Berlin.

principiu, dărâmarea tuturor fortificațiilor de pe malurile fluviului pe porțiunea Marea Neagră – Porțile de Fier și interzicerea navigației bastimentelor de război între aceste limite, cu excepția celor ușoare, destinate poliției fluviale, și a staționarelor de la gurile Dunării, acestea din urmă având doar dreptul de penetrare până în fața portului Galați. Conform articolului 57, Austro-Ungaria a obținut dreptul de a efectua lucrările de la Porțile de Fier, având privilegiul de a percepe taxe în vederea acoperirii cheltuielilor aferente. Comisia Europeană, din care urma să facă parte și România, a fost menținută, conform articolului 53, competența sa extinzându-se până la Galați și având o independență totală față de autoritățile statului de reședință. În ceea ce privește stabilirea termenului de funcționare a acestui organism internațional, în conformitate cu articolul 54, statele semnatare ale tratatului urmau a se pune de acord, cu un an înainte de expirarea termenului de funcționare a Comisiei Europene, asupra prelungirii autorității acestuia pe o durată de timp hotărâtă *ad-hoc*.

Hotărârea cea mai importantă a congresului în problema danubiană figurează în articolul 55 al tratatului, în care se prevedea că membrii Comisiei Europene, asistați de reprezentanții statelor riverane, urmau să elaboreze un regulament de navigație și poliție fluvială, valabil însă numai pe porțiunea Porțile de Fier – Galați și similar celui existent pentru Dunărea maritimă. Era o victorie diplomatică a monarhiei bicefale, care reușea astfel să obțină aprobarea celorlalte puteri europene privind împărțirea fluviului în două tronsoane: unul superior, în care erau incluse și Porțile de Fier, aflat sub directă autoritate a Germaniei și Austro-Ungariei, și unul inferior, pus sub controlul Marilor Puteri reprezentate în Comisia Europeană. Era o lovitură directă dată statelor riverane – România, Serbia și Bulgaria –, cărora li se încălca în mod flagrant dreptul legitim de a stabili regimul juridic al Dunării în propriile lor teritorii.

Statutul juridic internațional al Dunării stabilit de Congresul de la Berlin din 1878 era departe de a corespunde principiilor de egalitate și echitate între state, normelor dreptului internațional. Prevederile Congresului de la Viena din 1815, referitoare la libertatea navigației pe fluviile declarate internaționale, se dovedeau, în cazul Dunării, literă moartă. Tratatul de la Berlin nesocotea, cu bună știință, suveranitatea statelor riverane mici și întărea poziția puterilor europene care își asiguraseră astfel o bază juridică solidă pentru o intervenție directă în viața internă a acestor popoare. Putem astfel concluziona că reuniunea internațională a Marilor Puteri din vara anului 1878 a lăsat deschisă chestiunea danubiană, aceasta dovedindu-se susceptibilă, ca și problema Mării Negre și a Strâmtoarelor, unor ulterioare revizuri și modificări.

Congresul de la Berlin nu numai că nu a pus capăt rivalității ruso-austro-ungare în problema navigației danubiene, ci, din contră, a ascuțit-o și mai tare. Devenit stat riveran, Rusia țaristă înțelegea să-și mențină poziția dobândită, nicidecum să o diminueze. Monarhia habsburgică, deși dobândise la Berlin o victorie diplomatică, o considera totuși incompletă spre a-și consolida și extinde poziția în detrimentul celei ocupate de Rusia. În consecință, urmărind să obțină controlul absolut și incontestabil al navigației fluviale pe segmentul cuprins între Porțile de Fier și Galați, aflat sub autoritatea Comisiei Europene a Dunării (C.E.D.), coroana bicefală, promovând o diplomație subtilă, a militat pe față pentru întărirea și extinderea competenței acestui organism internațional. După cum evenimentele ulterioare o vor dovedi, eforturile Vienei de a-și asigura o poziție dominantă la Dunărea de Jos s-au lovit de opoziția României, în timp ce încercarea ei de a neutraliza, prin intermediul C.E.D., consecințele reparației Rusiei pe malul nordic al Dunării, pe porțiunea cuprinsă între vărsarea Prutului și Marea Neagră, a întâmpinat, cum era de așteptat, opoziția St. Petersburgului care urmărea scopul invers, de limitare a autorității C.E.D.²⁹.

²⁹ Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 89.